

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК УЧИТЕЛЯ ЯК СУБ'ЄКТА МІЖНАРОДНОЇ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРОГРАМИ

У всьому світі діяльність загальноосвітніх шкіл дедалі більше набуває міжнародного характеру, а подекуди розглядається як імператив у розвитку середніх навчальних закладів. Учнями таких міжнародних шкіл можуть бути вихідці з різних географічних і культурних регіонів, для яких англійська мова є додатковою мовою спілкування. Як правило, курикулуми міжнародних шкіл розробляються з урахуванням принципів полікультурності й спрямовані на розвиток в учнів життєво необхідних міжкультурних навичок і умінь, що допоможуть їм стати активними громадянами глобалізованого світу¹.

Учителю, який працює в зазначеному міжнародному середовищі, відводиться надзвичайно важлива роль: не лише розпізнавати спеціальні потреби й унікальні якості цих учнів, а також розвивати власну міжкультурну самосвідомість і навички ефективної роботи. Поза сумнівом, педагоги, прагнучи до виконання цієї вимогливої ролі, повинні мати якісну професійну підготовку та різнобічну дидактико-методичну підтримку, оскільки у процесі практичної діяльності їм необхідно продемонструвати, що рівень їх кваліфікації відповідає встановленим професійним стандартам.

Саме з метою підвищення міжкультурної/інтернаціональної фахової компетентності педагогів у межах неперервного професійного розвитку Європейською радою міжнародних шкіл (ЕРМШ) і Кембриджським університетом спільно розроблена програма і затверджена кваліфікація «Міжнародний вчитель». На навчання за програмою, як правило, зараховують кваліфікованих учителів, які мають не менш, ніж дворічний стаж роботи у школі з пріоритетними напрямками міжнародної діяльності. Активна участь в інтернаціональній роботі навчального закладу є обов'язковою, адже свідчення про неї надаються претендентом на навчання у вигляді індивідуального професійного портфоліо і служать певним видом «перепустки» до навчання за програмою.

Програма створена на основі сформованих ЕРМШ «Стандартів міжнародного вчителя», які утілюють принцип про особистісно-орієнтоване навчання. Сертифікат міжнародного вчителя присуджується педагогам, які успішно завершили навчання за програмою і підготували солідне портфоліо про особисту міжнародну педагогічну діяльність відповідно до встановлених зразків. Наявність такого міжнародного свідоцтва свідчить про готовність учителів працювати з урахуванням особистісно орієнтованого підходу до навчання у міжнародному контексті та професійно вдосконалюватися впродовж життя. У цілому, зазначене дає підстави стверджувати, що ця кваліфікація відображає сутність і характер педагогів-новаторів з прогностичним мисленням міжнародного масштабу.

Дослідження показує, що основною метою аналізованої програми є надання широкого спектру можливостей вчителям для: формування професійних знань і умінь,

¹ Beelem J. Internationalising the School Curriculum: International Competences for Teachers / Jos Beelem. – Proceedings ATEE 2006: 31 Annual ATEE Conference “Co-operative Partnership in Teacher Education”. – Ljubljana, 2007. – P. 327-332.

необхідних для реалізації навчання й викладання в міжнародному контексті; розвитку спеціальних компетентностей щодо навчання міжнародних груп студентів і поліпшення їх навчальних досягнень у міжкультурному середовищі; неперервного професійного розвитку; здійснення рефлексії щодо особистісної діяльності в якості міжнародного викладача; розвитку здібностей щодо самоконтролю особистісного й професійного вдосконалення у процесі міжнародної педагогічної діяльності в школі².

Як зазначалося, зміст програми базується на п'яти стандартах, що відповідають п'яти ключовим аспектам професійної діяльності вчителя для шкіл міжнародного характеру. Усі стандарти тісно взаємопов'язані між собою і формують у такий спосіб інтегровані вимоги до міжкультурної професійної компетентності сучасного вчителя-європейця. Їх можна застосовувати як основу для перевірки кваліфікації учителів будь-яких шкіл міжнародного чи локального статусу, для підготовки студентів-майбутніх учителів, а також для розробки інтернаціонального навчального плану у ВНЗ педагогічного профілю. Цими стандартами є:

1. *Освіта у міжнародному і міжкультурному контексті.* Відповідно до першого стандарту, міжнародні вчителі мають бути ознайомлені з характерними рисами освіти у міжнародному вимірі. Тобто, вони визнають і розуміють особливості диверсифікованого суспільства, ефективно спілкуються й працюють у міжкультурному середовищі, а також можуть поєднати міжнародні аспекти роботи з місцевими потребами.

2. *Педагогічні компетентності міжнародного педагога.* Згідно з другим стандартом, міжнародні вчителі знають про широкую різноманітність стратегій і методів навчання учнів у міжнародних школах. Вони також усвідомлюють, що нині в різних країнах світу розроблено велику кількість навчальних планів для міжнародних шкіл, які спрямовані на адаптацію потреб учнів до міжнародного контексту. Це, як правило, стосується учнів з різним рівнем володіння англійською мовою; з різними навчальними стилями; з різним культурним походженням, а також з різним попереднім освітнім досвідом. Учителі прагнуть допомогти студентам досягти академічної успішності, зокрема, стати лінгвістично компетентними, активними, відповідальними громадянами глобального суспільства.

3. *Навчання учнів, для яких англійська мова є додатковою мовою спілкування.* Третій стандарт є надзвичайно важливим для формування міжкультурної компетентності педагогів, оскільки відповідно до його вимог, міжнародні вчителі розуміють, як створити позитивне навчальне середовище, що відповідає потребам учнів, які вивчають англійську мову як додаткову мову спілкування, а також усвідомлюють необхідність підтримувати постійне удосконалення грамотності на рідній мові, посилюючи повагу учнів до їхньої рідної мови та культури.

4. *Навчальна мобільність учнів у міжнародних школах є невід'ємною частиною функціонування сучасного навчального закладу.* Тому вчителі з міжнародним статусом викладання мають усвідомлювати виклики і розуміти можливості, які створює процес викладання у мобільному учнівському середовищі. Вчителі застосовують свою міжкультурну компетентність, насамперед, через співчуття й емпатію до учнів та батьків для їх супроводу у соціальному і навчальному міжнародному середовищі школи.

5. *Рефлексивна практика – подальший професійний розвиток.* Міжнародний контекст сучасної професійної діяльності у диверсифікованому учнівському колективі вимагає від учителів бути рефлексуючими практиками: тобто вони регулярно повинні

² ECIS International Teacher Certificate Syllabus from August 2008 onwards: European Council of International Schools, University of Cambridge, 2008. – 41 p.

переосмислювати власну практичну діяльність, встановлювати високі особисті цілі і брати відповідальність за неперервність професійного розвитку задля підвищення рівня міжнародної компетентності³.

Аналіз документу засвідчує, що критерії професійної діяльності перераховані у послідовності і, як правило, визначаються за допомогою доступних для огляду характеристик діяльності. У таблиці 1. наведено критерії професійної діяльності до усіх стандартів. Розглянемо їх детальніше.

Таблиця 1.

**Критерії професійної діяльності на відповідність стандартам кваліфікації
«Міжнародний вчитель»⁴**

1.	<i>Освіта у міжнародному і міжкультурному контексті</i>
1.1	Розробляє заходи, що сприяють культурному житті школи із залученням місцевих громад
1.2	Виражає і передає розуміння місцевої культури та можливості розвитку у студентів обізнаності з локальними традиціями
1.3	Створює середовище, що сприяє інтеркультурній взаємодії та вносить інтеркультурні перспективи у життя учнів
1.4	Посилює взаєморозуміння між учнями різного культурного походження
2.	<i>Педагогічні компетентності міжнародного педагога</i>
2.1	Розробляє, впроваджує, перевіряє й оцінює навчальну діяльність, що сприяє розвитку глобального мислення
2.2	Визнає та розрізняє різноманітні навчальні стилі, що наявні у різноманітній учнівській групі та мотивує учнів адаптовуватися до них
2.3	Вивчає можливості позакласної навчальної діяльності щодо розвитку глобальних перспектив
2.4	Ефективно використовує інформаційно-комунікаційні технології для покращення навчального процесу
3.	<i>Навчання учнів, для яких англійська мова є додатковою мовою спілкування</i>
3.1	Планує і запроваджує відповідні до потреб неангломовних учнів навчальні заходи
3.2	Намагається повною мірою інтегрувати неангломовних учнів до навчального середовища та навчальної групи
3.3	Переконує у важливості подальшого розвитку мовленнєвих навичок рідною для неангломовних учнів мовою
3.4	Застосовує теоретичні знання щодо особливостей засвоєння другої (додаткової) мови
4.	<i>Навчальна мобільність учнів у міжнародних школах</i>
4.1	Демонструє розуміння проблем культурної адаптації та культурної ідентифікації, з якими стикаються учні під час перехідного періоду при звичаєння у новій школі
4.2	Використовує ефективні стратегії інтеграції іноземних учнів у навчальне та

³ The ECIS Standards for the International Teacher Certificate. – European Council of International Schools, October 2006. – [Electronic resource]. – Access mode: www.ecis.org/standards_2006.pdf. – Title from screen. – English Language.

⁴ ECIS International Teacher Certificate Syllabus from August 2008 onwards: European Council of International Schools, University of Cambridge, 2008. – 41 p.

	соціальне середовище
4.3	Підтримує іноземних колег і батьків міжнародних учнів
4.4	Допомагає учням, які переходять до іншої школи чи переїжджають до іншої країни
5.	<i>Рефлексивна практика – подальший професійний розвиток</i>
5.1	Співпрацює з колегами у школі щодо професійного й особистісного розвитку, обмінюючись деякими аспектами професійної діяльності як міжнародний педагог
5.2	Підтримує діалог з колегами по всьому світу та відвідує міжнародні конференції й семінари, зокрема міжкультурного спрямування
5.3	Використовує фахову літературу щоб бути поінформованим про сучасні дослідження глобальної освітньої спільноти
5.4	Встановлює цілі й напрями особистісного удосконалення, а також докладає зусиль для розвитку школи, в якій працює

Для того, щоб отримати сертифікат, учителі повинні, по-перше, відповідати вимогам для реєстрації на програму навчання; по-друге, пройти повний курс підготовки під керівництвом і спостереженням наставника; по-третє, розробити портфоліо розвитку міжнародної компетентності у процесі професійної діяльності, згідно з встановленими в програмі вимогами; по-четверте, представити завершене портфоліо для зовнішньої оцінки фахівцям Міжнародної екзаменаційної комісії Кембриджського університету.

У цілому, весь курс навчання становить 180 годин, які необхідно пройти протягом 14 місяців під керівництвом наставника. Програма підготовки вчителя-міжнародника розроблялася з метою акумуляції й поширення кращих прикладів прогресивного практичного досвіду викладання та навчання, тому переважна більшість представлених у вчительських портфоліо документів про міжнародну професійну діяльність має реальне практичне підґрунтя, а також є свідченням роботи у школі до і під час навчання на програмі. Це передбачає, що якомога більше часу на підготовку інтегровано у професійну шкільну практику. Вчителі-стажисти можуть працювати у їх власному темпі, відповідно до особистих потреб і контекстів, дотримуючись при цьому встановленого розкладу програми.

Програма підготовки вчителя з міжнародним статусом складається з чотирьох компонентів:

- 1) навчальні курси в режимі «он-лайн»,
- 2) теоретичне навчання в Інституті,
- 3) віртуальне навчання у мережі Інтернет,
- 4) практична діяльність у школі⁵.

Охарактеризуємо кожен компонент окремо. Так, відповідно до структури програми, певна частина курсів надається вчителям для опанування у вигляді дистанційного навчання. До них, приміром, відноситься курс з розвитку міжнародного мислення й світосприйняття. Також важливого значення для формування міжкультурної компетентності набуває уміння спілкуватися з колегами та широким колом фахівців у віртуальному середовищі. З цією метою ЄРМШ створила інтернет-сторінку програми підготовки вчителя-міжнародника. На сторінці функціонує Форум вчителів-міжнародників та Інформаційний бюлетень, в якому містяться усі необхідні документи,

⁵ ECIS International Teacher Certificate Syllabus code 8988 for examination in 2010: European Council of International Schools, University of Cambridge, 2010. – 38 p.

пов'язані з програмою професійного розвитку «Міжнародний вчитель». Необхідно зазначити, що на сторінці розміщено портал для індивідуальних портфоліо всіх стажерів. Доступ до сторінки надається безпосередньо на початку навчання за програмою, а згодом усі стажисти отримують можливість через оператора сторінки спілкуватися з екзаменаторами, які відповідають на запитання, пов'язані з процедурою оцінювання й підготовки до іспитів. Певні проблеми можна також обговорити на Форумі, який раз на тиждень відвідують викладачі.

Зауважимо, що викладачі, які переважно виконують роль фасилітаторів у процесі навчання, проводять зі стажистами кількаденні семінари в Інституті. Такі семінари передбачають поєднання теоретичних лекцій та практичних тренінгових занять з:

- крос-культурного мислення,
- особистої вільної траєкторії навчання й мобільності,
- лінгвістичних і педагогічних аспектів викладання англійської мови як іноземної,
- осмислення практичної діяльності⁶.

Як бачимо, їх тематика повністю відбиває вимоги до кваліфікації вчителя-міжнародника, що зафіксовані у стандартах і є основою для навчання на програмі та подальшого професійного розвитку вчителя як міжнародного педагога.

Окремі заняття проводять також екзаменатори програми, які пропонують узгоджену стратегію розробки й подання портфоліо та демонструють шляхи й засоби створення цього документа на прикладі виконаних робіт попередніми учасниками програми. З метою створення психологічно комфортного навчального середовища для стажерів на базі Інституту викладачі організовують зустрічі з випускниками програми, які об'єднані у всесвітню спільноту. Такі зустрічі мають позитивний вплив на особистий внутрішній процес підготовки й практичної діяльності вчителів-стажерів, оскільки вони можуть обговорити всі проблемні ситуації безпосередньо з практиками, а також створити власні контакти для реалізації майбутньої міжнародної співпраці на робочих місцях у школах.

На наш погляд, визначне місце у програмі підготовки відводиться середньому навчальному закладові з міжнародним профілем роботи, для якого і готують вчителів зі сформованими міжкультурною та міжнародною компетентностями. Це стосується насамперед тієї школи, з якої вчитель вступив на навчання, адже більшість видів практичної роботи, що фіксується у портфоліо здобувача, потребує залучення різних категорій педагогічного персоналу, учнів та шкільної спільноти в цілому.

Дослідження показує, що за умовами програми підготовки вчителя-міжнародника педагогічна практика у школі потребує планування та організаційно-методичної підтримки з боку адміністрації навчального закладу, адже вона є необхідною ланкою для досягнення вимог стандартів, зокрема в межах першого стандарту передбачається виконання стажером певної позапланової (екстра-курікулярної) роботи; за умовами другого стандарту вчителів необхідно здійснити два спостереження; третій стандарт передбачає проведення семінару з учнями, для яких англійська мова є додатковою мовою спілкування; відповідно до четвертого стандарту стажер має розробити й реалізувати заняття за проблемним методом навчання тощо.

Результати навчальної діяльності вчителя оцінюються на підставі підготовленого

⁶ Programme ITC Institute London Southbank International School. July, 2008. – [Electronic resource]. – Access mode: www.internationalteachercertificate.com/components.asp. – Title from screen. – English Language.

портфоліо, метою створення якого є зібрання кращих прикладів практичної діяльності в межах кожного із «Стандартів міжнародного вчителя». Протягом усього періоду професійної підготовки і розвитку вчителі збирають матеріали та документи, що засвідчують формування їх міжнародної компетентності в дії й дозволяють здійснити моніторинг рівня знань, умінь і навичок як міжнародних педагогів. Портфоліо розроблене в електронному форматі, який кожен здобувач кваліфікації може особисто наповнювати зазначеною документацією у вигляді файлової інформації на сайті: www.ecisportfolio.cei.org.uk.

Важливим, на наш погляд, є поділ усіх документів на три категорії свідчень про професійний міжкультурний розвиток учителя, а саме:

1. Свідчення про викладацьку діяльність вчителя, безпосередньо пов'язані з його практичною роботою у шкільному класі і базуються на авторських методичних розробках.

2. Свідчення про навчальну діяльність учнів, покликані проілюструвати вплив роботи вчителя на навчання й особистісний розвиток дітей.

3. Свідчення про рефлексивну практику вчителя пов'язані з професійним розвитком педагога і надаються за результатами регулярного та систематичного оцінювання його діяльності.

У портфоліо стажери також мають надати свідчення про виконання п'яти ґрунтовних видів робіт, які мають орієнтацію на практичне застосування і безпосередньо пов'язані з п'ятьма стандартами кваліфікації «Міжнародний вчитель», а саме: розробка та проведення позапланового (екстра-курікулярного) заходу/проекту; планування, викладання, оцінювання й оцінка навчальної програми; розробка і проведення семінару на тему «Вивчення англійської мови учнями, для яких вона є додатковою мовою спілкування»; проведення двох досліджень – опитувань учнів, які знаходяться у перехідному процесі; завершена розробка, виконання й осмислення особистого плану професійного розвитку⁷.

Підсумовуючи проаналізований документальний матеріал, можемо зробити висновок про те, що європейська програма професійного розвитку вчителя як суб'єкта міжнародної діяльності спрямована, насамперед на формування у нього певного комплексу вмінь і навичок, а також відповідного міжнародного світосприйняття, котрі втілюються переважно у: 1) бажанні знати й визнавати культуру іншої людини; 2) відкритості до інокультур у цілому, а також поглядів, віросповідань і мови громадян іншої країни; 3) прагненні опановувати іноземні мови та усвідомлювати культурну цінність мультилінгвізму; 4) визнанні того, що різноманітність здатна посилити й збагатити навчальний процес студентів різного віку; 5) здатності формувати методику викладання на основі цінностей колективного навчання і мирному розв'язанні конфліктних ситуацій; 6) застосуванні інклюзивного підходу, який визнає досвід і цінності іноземних студентів, як засіб збагачення навчального процесу всієї групи; 7) прагненні розвинути у студентів крос-культурне мислення та сформувати навички вирішення проблем взаєморозуміння у глобалізованому світі; 8) усвідомленні важливості виховувати студентів як громадян глобального суспільства.

⁷ The portfolio and the ECIS ITC award. – [Electronic resource]. – Access mode: www.internationalteachercertificate.com/portfolio.asp. – Title from screen. – English Language.